

УДК339.168.6:338.47

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-2-166

Н.В. Турленко, канд. екон. наук, докторант

volodymyr@wiktoriya.com

Одеська національна академія харчових технологій

Н.В. Лагодієнко, канд. екон. наук, доцент

Миколаївський національний аграрний університет

О.О. Алексєйчук, викладач

Міжнародний університет бізнесу і права

ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ

В статті обґрунтовано необхідність формування економічного інструментарію управління інвестиційним процесом відповідно до змін, що відбуваються. В результаті дослідження встановлено, що сучасна практика виділяє економічні інструменти інвестування (інвестиційні інструменти), які включають економічне прогнозування, програмування економічного зростання, бюджетування економічного розвитку, інвестиційне консультування, методи інвестування, лізинг, грошові кошти, світові валюти, трансферти, податки і податкові ставки, податкові пільги, ціни, кредити, процес субсидування кредитних ставок, банківські ставки кредитного і депозитного відсотка, ставку фінансування центрального банку. Сюди включається і система страхування ризиків, митно-тарифні заходи, державні закупівлі, конкурси, аукціони, санкції, штрафи, економічні стимули, пільги, преференції, цінні папери, дорогоцінні метали, інші активи та можливості досягнення цілей і ефекту інвестування.

***Ключові слова:** інвестиції, проекти, інвестування, залучення інвестицій, агробізнес, сільськогосподарське виробництво, агропродовольча сфера, сталий розвиток.*

Постановка проблеми. Сукупність практичних дій суб'єктів інвестиційного процесу становить інвестиційну діяльність, яку слід розглядати як один з найважливіших ланцюгів зворотного зв'язку у відтворювальному процесі, який опосередкований впливом розподілу продукції на динаміку обмежених ресурсів суспільства. Сучасний агробізнес, який функціонує на засадах конкурентних відносин і

прибуткової господарської економічної діяльності, постійно потребує залучення інвестицій для сталого розвитку і ефективного використання основних факторів сільськогосподарського виробництва — землі, праці, капіталу та підприємницьких здібностей.

Останнім часом все більшого значення набуває значення ролі та впливу економічних інструментів в інвестиційному процесі. Зокрема мова йде про ринок, фондовий ринок, фінансовий, безпосередньо інвестиційних інструментів в ефективному регулюванні економіки. Спробуємо здійснити певну систематизацію цих понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження аспектів теорії та практики інвестицій, інвестиційної діяльності, що мають важливе значення для визначення пріоритетних напрямів в аграрному секторі та агробізнесі, досліджували як зарубіжні вчені Колеман Д., Фуллер Б., Херстейн Р., Джоргенсон Д., Крелле В., Лернер Д., Мегінсон, так і вітчизняні І.О. Бланк, В.П. Горьовий, С.О. Гуткевич, А.А. Задоя, О.В. Захарчук, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, В.Г. Чабан, І.В. Ліпсіц, І.І. Лукінов, П.І. Юхименко, Г.М. Підлісецький, М.М. Кропивко, П.Т. Саблук та ін. Водночас, питання впливу економічного інструментарію на інвестиційні процеси сталого розвитку агробізнесу потребують подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження підходів до визначення впливу економічного інструментарію на інвестиційні процеси сталого розвитку агробізнесу потребують подальшого вивчення. У межах досягнення мети виокремлено наступні завдання: дослідити складові економічного інструментарію впливу на інвестиційні процеси; обґрунтувати джерела та економічні інструменти інвестування сталого розвитку агробізнесу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дослідивши природу, характерні риси та специфіку прояву інвестицій в організації самого інвестиційного процесу, довели їх безпосереднє відношення до взаємодії та динаміки системи інших категорій, яке відображає всі стадії (фази) руху відтворювального процесу: виробництво, розподіл, обмін, споживання [1].

Як відомо, сукупність практичних дій суб'єктів інвестиційного процесу становить інвестиційну діяльність, яку слід розглядати як один з найважливіших ланцюгів зворотного зв'язку у відтворювальному процесі, який опосередкований впливом розподілу продукції на динаміку обмежених ресурсів суспільства. Які виступають чинниками його відновлення. Тут не може бути іншої думки і під суб'єктами у даному випадку розуміють:

- 1) законодавчі органи державної влади (розробка і здійснення

інвестиційної політики, законодавче забезпечення інвестиційних процесів, організаційне забезпечення інвестиційних процесів, бюджетне інвестування, цільові програми, державні гарантії, податкове стимулювання і пільги);

2) інвестиційно-інноваційні інститути (НДІ, спеціалізовані установи, що займаються науковими розробками інновацій у галузі сільськогосподарської техніки, агрохімії, методологічних підходів до оцінки інвестиційних проектів в АПК);

3) фінансово-кредитні установи (кредитування, страхування, надання аудиторських послуг тощо);

4) інформаційно-консультаційні служби (консалтингові послуги, розробка бізнес-планів, навчання інвестиційному менеджменту);

5) реципієнти інвестицій.

Таким чином, ми вважаємо, що з урахуванням ролі інвестицій у відтворювальному процесі аграрного сектору можна уточнити ще один аспект їх визначення. Інвестиції – це вкладення капіталу в об’єкти підприємницької та іншої діяльності, з метою забезпечення його розширеного відтворення і досягнення корисного ефекту із врахуванням обмеженості ресурсів. Саме ця обмеженість диктує посилення інноваційності у використанні інвестицій.

За цих умов важливого значення набуває віднаходження та використання інструментарію залучення інвестицій. До останніх слід віднести такі:

- амортизаційні відрахування і чистий прибуток (що залишилася після оподаткування підприємств (фірм));

- грошові ресурси комерційних банків, страхових компаній та інших фінансових посередників;

- фінансові ресурси держави, мобілізовані у рамках бюджетної системи;

- заощадження населення;

- професійні здібності і навички до праці, а також здоров’я і час вкладника (підприємця);

- іноземні інвестиції.

Стосовно вибору джерел фінансування у більшості підприємств аграрного сектора виникає багато труднощів. Це обумовлено тим, що створення і використання так званого амортизаційного фонду як джерела власних засобів для покриття витрат капітального характеру є умовним процесом. Амортизація нараховується у встановленому чинним законодавством порядку і, будучи однією із статей витрат, включається у

собівартість. Подальше використання виручених засобів у тій частині, яка припадає на амортизацію, далеко не завжди носить цільовий характер. Крім того, необхідно обов'язково враховувати, що велика частина вітчизняних сільськогосподарських підприємств знаходиться у збитковому стані. Звідси можна зробити висновок про неможливість розгляду чистого прибутку як одного із основних джерел фінансування.

Господарські суб'єкти аграрної сфери вимушені розраховувати на банківські кредити, послуги лізингових компаній, страхових організацій, бюджетну підтримку. Все перераховане супроводжується додатковими труднощами, пов'язаними не тільки із оформленням великого пакету документів протягом достатнього тривалого періоду часу, але і виплатою високих відсотків. Важливо зазначити, що в умовах існування тіньової економіки слід зважати і на “відкати”, що стримує господарників.

Виникають складнощі і у стимулюванні залучення іноземного капіталу. Як відомо при цьому прямі іноземні інвестиції є способом підвищення продуктивності і технічного рівня вітчизняних підприємств. Розміщуючи свій капітал в Україні, іноземна компанія приносить з собою нові технології, нові способи організації виробництва, передовий менеджмент і маркетинг, прямий вихід на світовий ринок. Все перераховане є гострою необхідністю для вітчизняного аграрного сектору [2], вирішення якого вимагає низку серйозних умов.

Сьогодні світова практика визнає об'єктивну необхідність регулювання цього процесу, і перш за все з боку держави. Всі розвинені країни направляють значні обсяги бюджетних коштів у інвестиції на підтримку свого аграрного сектору. І дозволити собі це можуть, на нашу думку, лише достатньо багаті країни, оскільки інститут підтримки аграрного виробництва, як показує практика, вимагає дуже значних фінансових коштів. Лідерами такої підтримки є Швейцарія, Норвегія, Південна Корея, Японія, де інвестиційні субсидії у доходах фермерів складають від 60 до 70% [3, 4]. У країнах Євросоюзу частка держави в ціні вироблюваного продовольства сьогодні складає більше 32% і це при тому, що значна частка належить європейським фондам підтримки сільськогосподарських виробників.

Такі програми підтримки держави і ЄС найчастіше включають широкі інструменти підтримки, зокрема цін на сільськогосподарську продукцію, доходів, обсягів виробництва; пільгове кредитування і оподаткування; страхування виробництва; субсидування експортних продажів; збереження екології; проведення досліджень і консультативну допомогу тощо.

В нашій країні певне регулювання аграрного ринку стало можливим

завдяки світовій ринковій кон’юнктурі на енергетичні і сировинні ресурси, починаючи з кінця 90-х. Останні п’ять років спостерігається підвищення масштабів втручання держави у розвиток вітчизняної економіки. У сільському господарстві це стало помітно в ході реалізації національних інвестиційних проектів “Програма підтримки розвитку українського села на 2006 – 2010 рр.” та “Комплексна програма підтримки розвитку українського села на період до 2015 р.”. У 2010 році на підтримку АПК урядом було спрямовано 438,5 млн грн, але, на думку більшості вчених-економістів, потрібно 370 млрд. грн, проте зарубіжні конкуренти з Євросоюзу говорять, що розмір допомоги не повинен перевищувати 220 млрд грн [5].

На користь об’єктивної необхідності надання такого інструментарію, як субсидії, преференції тощо, аграрному виробництву багато фахівців приводять різні аргументи. Наш базис, джерело економічного зростання і продовольчої безпеки країни – це село, сільське виробництво. Життєвий рівень сільських жителів завжди значно відстає від міського, хоча плодами селянської праці суспільство користується постійно. Сільське виробництво частіше знаходиться у несприятливих і форс-мажорних умовах: засуха, повені, нашествия шкідників тощо. В той же час слід особливо відзначити, що аграрні виробники зі своєю продукцією працюють на ринках в умовах досконалої конкуренції, з необмеженою кількістю продавців і покупців й тому не володіють ніякою ринковою владою, вони не контролюють ринкові ціни на відміну від постачальників ресурсів і товарів з боку інших ланок АПК для виробничих потреб та інших галузей.

Крім того, ми пропонуємо розглядати аграрне виробництво в якості мультиплікатора створення робочих місць в інших галузях будь-якої національної економіки. Цей чинник чомусь не враховується в інвестиційних рішеннях, що являється неприпустимою помилкою влади.

Останнім часом все більшого значення набуває значення ролі та впливу економічних інструментів в інвестиційному процесі. Зокрема мова йде про ринок, фондовий ринок, фінансовий, безпосередньо інвестиційних інструментів в ефективному регулюванні економіки. Спробуємо здійснити певну систематизацію цих понять.

Ми розділяємо думку багатьох економістів, що “інструмент” в економічному сенсі означає засіб, спосіб, метод, вживаний для досягнення мети, ефекту. “Економічний інструментарій” у вузькому сміслі являє собою сукупність економічних методів (інструментів) [6].

В свою чергу, ми вважаємо, що економічні інструменти необхідно розглядати ширше, як способи і засоби управління економікою,

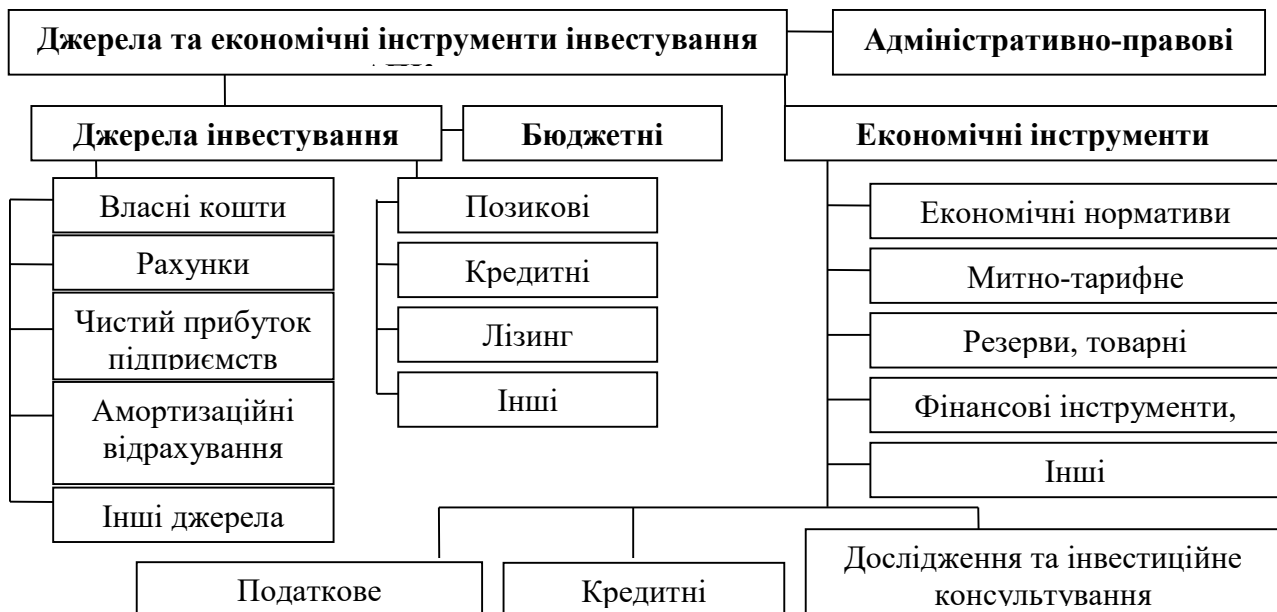
регулювання економічних процесів і відносин. Відповідно до цього до економічних інструментів відносяться інвестиції, обсяги і структура виробництва, структура і форми власності, грошова маса і параметри грошового обігу, доходи і витрати бюджету, трансферти, податки і податкові ставки, податкові пільги, тарифи на оплату праці, ціни. Слід віднести сюди і кредити, субсидування кредитних ставок, банківські ставки кредитного і депозитного відсотку, ставка фінансування національного банку, внутрішні і зовнішні позики, страхування, державні закупівлі, конкурси, аукціони, санкції, штрафи, економічні стимули, пільги, преференції. Мова йде і про інформаційні ресурси, які останнім часом все частіше використовуються як економічні інструменти. Економічні інструменти утворюють також економічні інститути, що являють собою сукупність стійких форм і неформальних правил, норм, звичаїв, взаємозв'язків, взаємин між будь-якими організаціями. Як бачимо, економічні інструменти широкий спектр категорій, які можна групувати за різними критеріями.

У складі економічних інструментів сучасна практика виділяє економічні інструменти інвестування (інвестиційні інструменти), що включають економічне прогнозування, програмування економічного зростання, бюджетування економічного розвитку, інвестиційне консультування, методи інвестування, лізинг, грошові кошти, світові валюти, трансферти, податки і податкові ставки, податкові пільги, ціни, кредити, процес субсидування кредитних ставок, банківські ставки кредитного і депозитного відсотка, ставку фінансування центрального банку. Сюди включається і система страхування ризиків, митно-тарифні заходи, державні закупівлі, конкурси, аукціони, санкції, штрафи, економічні стимули, пільги, преференції, цінні папери, дорогоцінні метали, інші активи та можливості досягнення цілей і ефекту інвестування. Отже, набір економічних інструментів інвестування досить широкий, тому мову про систематизацію таких інструментів правильніше вести за певними критеріями або конкретними процесами. Розглянемо це на прикладі використання розробленої нами системи економічних інструментів, вживаних при інвестиційному оновленні основних виробничих фондів АПК (рисунок).

У нашому випадку ми поділяємо економічні інвестиційні інструменти на власні, позикові, державні, регіональні, місцеві, сумісні. Конкретна тема дослідження не спрямовує розглядати всі складові цієї системи. Тому надалі ми приділимо увагу тільки найбільш актуальним, на нашу думку, напрямам, складовим у цій класифікації – вдосконаленню податкового

регулювання, кредитним преференціям та інвестиційному консультуванню, основу яких складають державні бюджетні кошти.

Сучасна теорія і практика окремо виділяють інструменти управління економікою – економічні нормативи, обмеження, правила, податки, платежі, штрафи, санкції, ціни, винагороди, стимули, кредити, інвестиції, субсидії, дотації, трансферти, замовлення, преференції тощо [7]. Інструменти регулювання ринку – способи, підходи, заходи, використовувані державою для забезпечення нормального функціонування ринкової економіки, створення системи соціальних противаг, компенсацій (податки, кредити, банківські відсотки, цінові межі, цільові дотації, інвестиції). Інструменти фондового ринку – цінні папери різного виду, які продаються і купуються на фондових ринках, у першу чергу – акції та облігації. Фінансові інструменти – фінансова документація, продаж і передача якої забезпечує отримання фінансових ресурсів, фінансування соціально-економічних заходів, різноманітні види ринкового продукту фінансової природи (цінні папери, грошові зобов'язання, валюта, ф'ючерси, опціони тощо).

Джерела та економічні інструменти інвестування

(власна розробка автора)

Можна зазначити, що така класифікація дещо схематична, але ж в основі лежать реальні процеси категорії. І принциповою особливістю є поєднання функціонального, галузевого і стимулюючого аспектів, що відповідає виробничій структурі аграрного виробництва. Така схема

класифікації фіксує граничні відмінності груп економічних інструментів, які частково можуть переходити з одної до іншої, тому у подальшому такий підхід може породжувати деякі проблеми при аналізі єдності і взаємозв'язків за цими групами, пов'язаних, наприклад, із специфікою державної підтримки малих форм господарювання.

Задоволення потреби сільськогосподарських підприємств в інвестиційному оновленні основних засобів сьогодні набуває визначальне значення у розвитку виробництва та його ефективності. Це основа для переходу до нового технологічного базису за умови НТР. Важливим етапом на шляху вирішення цієї проблеми є забезпечення відкритості і доступності для інвестора необхідної інформації про ресурси і реалії підприємства. Оцінка можливостей підприємства служить джерелом рішень про перспективу розвитку будь-якої організації. Останніми роками в аграрному виробництві простежується певне зростання інвестиційної активності, все більш затребуваними стають методики оцінки ухвалення рішень у цій галузі. Результатом таких методичних оцінок стає правильний вибір того чи іншого управлінського рішення щодо конкретного об'єкту інвестування. Аграрний менеджмент залишається досить слабкою ланкою.

Питання необхідності використання державних інструментів інвестиційного регулювання має давню історію, теоретичні положення про необхідність втручання держави в економіку, як це було розкрито, наразі постійно підтверджуються практикою. В останні десятиліття розвинені країни не переживають “нищівних” криз саме завдяки системному втручанню держави в економіку.

Циклічність розвитку, властива економічним системам багатьох держав, має свою специфіку і обумовлена активним використанням різних економічних інструментів. Аграрний сектор є особливою галуззю, оскільки відноситься до сфери пов'язаної з виробництвом життєвих благ, цей чинник завжди визначав її особливу роль в еволюції людського суспільства. Як зазначено вище, праця в сільському господарстві часто є початковим і визначальним початком багатьох інших суспільних виробництв, виступає у суспільних відносинах необхідною працею, що створює продукти, які задовольняють первинні потреби. Природа сільськогосподарського виробництва обумовлює наявність економічних ризиків в АПК, з якими галузь не в змозі самотійно впоратися через причини об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Все це диктує необхідність формування економічного інструментарію управління інвестиційним процесом відповідно до змін, що відбуваються. Трансформація економічних відносин і розвиток продуктивних сил,

зокрема технологічних змін, неможливі без інвестування. Державне регулювання інвестиційного процесу покликане забезпечити необхідний рівень і структуру капітальних вкладень в економіку країни та окремі її галузі, сприяти інвестиційній активності основних агентів відтворювальної діяльності. Наука виділяє такі основні методи регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринку як економічні методи стимулювання інвестиційної діяльності з боку держави та адміністративно-правові методи впливу державних органів на інвестиційну активність в країні [8, 9, 10]. Інструменти впливу при цьому можуть бути пасивними – з орієнтацією бізнесу на вибір ефективніших варіантів інвестування та активними – з використанням податкових, бюджетних можливостей, допомоги в організації інвестиційної активності бізнесу.

Висновки. У складі економічних інструментів сучасна практика виділяє економічні інструменти інвестування (інвестиційні інструменти), що включають економічне прогнозування, програмування економічного зростання, бюджетування економічного розвитку, інвестиційне консультування, методи інвестування, лізинг, грошові кошти, світові валюти, трансферти, податки і податкові ставки, податкові пільги, ціни, кредити, процес субсидування кредитних ставок, банківські ставки кредитного і депозитного відсотка, ставку фінансування центрального банку. Сюди включається і система страхування ризиків, митно-тарифні заходи, державні закупівлі, конкурси, аукціони, санкції, штрафи, економічні стимули, пільги, преференції, цінні папери, дорогоцінні метали, інші активи та можливості досягнення цілей і ефекту інвестування. Отже, набір економічних інструментів інвестування досить широкий, тому мову про систематизацію таких інструментів правильніше вести за певними критеріями або конкретними процесами.

Бібліографічний список.

1. Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора : практическое пособие / Дж. Ю. Стиглиц. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 720 с.
2. Пехтерева Ю. Економіко-правовий механізм залучення іноземного капіталу в економіку України і місце в ньому спеціального режиму інвестування / Ю. Пехтерева [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://experts.in.ua>.
3. Барбасов С. Лизинговые операции с сельскохозяйственной техникой / С. Барбасов // АПК: Экономика, управление. – 2001. – № 8. – С. 61–66.

4. Лещук Г.В. Методики оцінки ефективності інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Економічний простір. – 2009. – №23/9. – С. 26–34.
5. Козаченко Л. Український АПК потребує \$60 млрд інвестицій / Л. Козаченко [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua>
6. Реверчук С. К. Інвестологія: наука про інвестування: [навчальний посібник] / С. К. Реверчук [та ін]. – Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – К. : Атіка, 2001. – 264 с.
7. Резнік Н.П. Організаційно-економічний механізм інвестування АПК : монографія / Н.П. Резнік: Умань. – Сочінський, 2011. – 315 с.
8. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – №5. – С. 3–16.
9. Лагодієнко В.В. Напрями управління інвестиційними та інноваційними процесами в АПК / В.В. Лагодієнко // Таврійський науковий вісник: [зб. наук. праць ХДАУ]. – Херсон: Айлант. – 2006. – Вип.46. – С. 151-155.
10. Лагодієнко В.В. Реалізація інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у харчовій галузі / В.В. Лагодієнко // Бізнес-Навігатор: науково-виробничий журнал Міжнародного університету бізнесу і права. – Херсон, – 2013. - №2(31). – С. 178-183.

Турленко Н.В., Лагодиєнко Н.В., Алексейчук Е.А. Економический инструментарий влияния на инвестиционные процессы устойчивого развития агробизнеса. В статье обоснована необходимость формирования экономического инструментария управления инвестиционным процессом в соответствии с изменениями, которые происходят. В результате исследования установлено, что современная практика выделяет экономические инструменты инвестирования (инвестиционные инструменты), которые включают экономическое прогнозирование, программирование экономического роста, бюджетирование экономического развития, инвестиционное консультирование, методы инвестирования, лизинг, денежные средства, мировые валюты, трансферты, налоги и налоговые ставки, налоговые льготы, цены, кредиты, процесс субсидирования кредитных ставок, банковские ставки кредитного и депозитного процента, ставка финансирования центрального банка. Сюда включается и система страхования рисков, таможенно-тарифные меры, государственные закупки, конкурсы, аукционы, санкции, штрафы, экономические стимулы, льготы,

преференции, ценные бумаги, драгоценные металлы, другие активы и возможности достижения целей и эффекта инвестирования.

Ключевые слова: инвестиции, проекты, инвестирование, привлечение инвестиций, агробизнес, сельскохозяйственное производство, агропродовольственной сфере, устойчивое развитие.

Turlenko N., Lagodiienko N., Alekseychuk O. Economic tools for influencing the investment processes of sustainable agribusiness development. The article substantiates the necessity of forming economic instruments for managing the investment process in accordance with the changes that are taking place. Meeting the needs of agricultural enterprises for the investment of fixed assets is becoming crucial in the development of production and its efficiency. This is the basis for the transition to a new technology base. An important step in solving this problem is to ensure that the investor has the necessary information about the resources and realities of the enterprise for the investor. Assessing the capabilities of the company serves as a source of decisions about the prospect of development of any organization.

As a result of the research, it is established that modern practice identifies economic investment instruments (investment instruments), which include economic forecasting, economic growth programming, economic development budgeting, investment consulting, investment methods, leasing, cash, world currencies, transfers, taxes and tax rates, tax breaks, prices, credits, loan subsidy process, bank credit and deposit interest rates, central bank financing rate. This includes the risk insurance system, customs tariff measures, public procurement, tenders, auctions, sanctions, penalties, economic incentives, privileges, preferences, securities, precious metals, other assets and opportunities to achieve the objectives and effect of investing.

The choice of economic investment instruments is quite wide, so it is more correct to talk about the systematization of such instruments according to certain criteria or specific processes.

The question of the necessity of using state instruments of investment regulation, theoretical provisions about the necessity of state support are now constantly confirmed by practice. In recent decades, developed countries have not experienced crises precisely because of systematic state intervention in the economy.

Keywords: investments, projects, investments, attraction of investments, agribusiness, agricultural production, agro-food sphere, sustainable development.

Стаття надійшла до редакції: 22.04.2019 р.